

Petrol tarihi uzmanı

**Prof. Dr.
Volkan Ş. Ediger**

OSMANLI PETROL UĞRUNA PARÇALANDI

1. Dünya Savaşı'nın asıl sebebi petrol müydü? Sömürgecilik yarışındaki Avrupa, Osmanlı'yı doğal kaynaklarını bölüşmek için mi parçalamak istedi? Kadir Has Üniversitesi Enerji ve Sürdürülebilir Kalkınma Merkezi Direktörü Prof. Dr. Volkan Ş. Ediger ile *Osmanlı'da Neft ve Petrol* kitabı çevresinde 100 yıldır bulunamayan cevapları aradık.

▲ KONUSAN: MUNİSE ŞİMŞEK munise.simssek@derintarih.com.tr

Osmanlı toprakları üzerindeki rekabet iyice tırmanınca II. Abdülhamid petrol bölgelerini şahsi mülkiyetine geçirdi. Abdülhamid bu iradelerle, Ortadoğu petrollerinin kendisine ait olduğunu söylemek istiyordu.

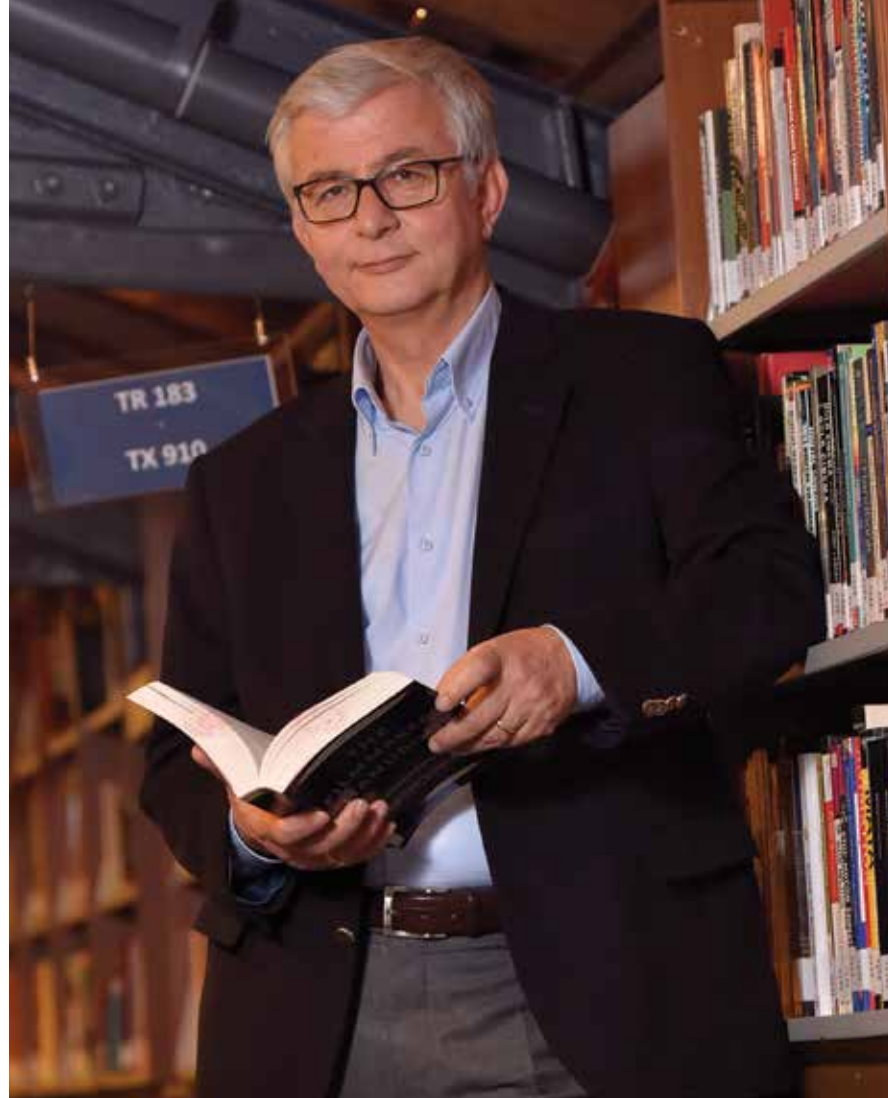
Enerji tarihine nasıl merak saldınız? Osmanlı'da Neft ve Petrol kitabının macerası nasıl başladı?

Uzun yıllar Türkiye Petrolleri'nde petrol arama ve araştırma faaliyetlerinde buldum. 1992-93 yıllarında ilk kez Türkiye'nin güneydoğusunda, stratigrafik birimlerin kronolojik olarak düzenlenmiş sözlüğü olan bir leksikon (sözlük) projesini başlattım. Araştırmalarım sırasında gördüm ki, o tarihe kadar Türkiye'de sadece bir leksikon vardı ve o da 1954'te yabancı bir araştırmacı tarafından hazırlanmıştı. Bu durum çok zoruma gitti. Sonuçta ülkemizin yerli kaynaklarından petrole, gaza ve kömüre önem veriyoruz. Üstelik çok iyi jeologlar yetiştiriyoruz fakat kapsamlı bir leksikonumuz yoktu.

Bu konuda araştırma yaparken ister istemez tarihle de haşır neşir oldum. Daha önce bu kayayı kim çalışmış? İlk defa kim görmüş? Nasıl adlandırmış? Onun hakkında ne düşünmüş? Bu sorular epey dikkatimi çekti. O yıllarda verileri derlemek için MTA'nın (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü) kütüphanesine gidip gelirken tabaka adlandırmalarının tarihçesiyle birlikte bu işleri yürüten insanların ve sosyo-ekonomik boyutunun da incelenmesi gerektiğini düşündüm. Bunun üzerine Osmanlı Arşivleri'nden derlediğim belgelere oradaki eserlerden topladıklarımı da katarak *Osmanlı'da Neft ve Petrol* kitabını kaleme aldım. 1992'de başladığım kitabın yazma aşaması 13 yıl sürdü.

Petrolde önce neftin kullanıldığından bahsediyorsunuz. Hangi alanlarda kullanılıyordu?

Neft çok uzun zamandan beri biliniyor. Belki 6,000-7,000 yıldır... MÖ 5,000'li yıllarda Sümerler ve Akadların nefti kullandığına dair belgeler var. En çok kullanılan alan da tıp. Bazı hastalıkların tedavisi

için elzemdi. Ayrıca zift yapımında ve gemilerin kalafatlanmasında kullanılıyor. Sonra inşaatlarda, köprülerde, binalarda harcın içine karıştırılıyor. Yakıt olarak kullanılması ise çok sonraları.

Neft hemen her ülkede kullanılmaktaydı. Özellikle bu coğrafyada Osmanlı, İran, Rusya tarafından... O zaman jeoloji bilgisi yetersiz olduğu ve teknoloji de müsait olmadığı için petrolün kendiliğinden yeryüzüne çıkanlarından ve sızıntılardan ihtiyaçlar gideriliyor ya da su kuyusuna benzer şekilde kazılarak ve bezlere emdirilerek temin ediliyordu. Osmanlı dokümanlarında

bu madde belirli bir süre *neft* olarak isimlendirilmiş. Sonraları Batılılaşma hareketlerine paralel olarak petrol ismi tercih edilmiş. Kitabımın adında "neft ve petrol" isimlerini birlikte kullanmamın nedeni de Osmanlı'da yaşanan Doğu-Batı çelişmesini vurgulamaktı.

Osmanlı'nın nefti hangi bölgelerden çıkarttığını biliyor muyuz?

Osmanlı'da neft çıkarma işlemi genel olarak Diyarbakır civarında yapılmıştır. Bunu Sultan Süleyman zamanındaki kanunnamelerde görüyoruz. Şunu unutmamalıyım: İnsanlar petrolün kendiliğinden yüzeye

çıktığı bölgelerde arama yapmıştır çünkü bilgi ve teknoloji yetersiz. Sadece yüzeye çıkanlarla ya da yüzeye çok yakın olanlarla işlem yapıyorlardı. Hâlbuki şimdi biliyoruz ki, petrol ve doğalgazın en kaliteli yeraltında kapalı kalanlardır, yani hiçbir şekilde atmosferle temas etmemiş olanlar... Dolayısıyla yeryüzüne çıkmış neft miktarı olarak çok azdı ve kalitesi de düşüktü. Aslında Güneydoğu Anadolu'dan başka sızıntı olan bölgelerde de arama yapılmıştı. Bunların başında da Trakya (Ganos, Mürefte civarı) geliyordu. Yine Karadeniz'de Ordu'da (eski adıyla Dona vilayeti) yeryüzüne çıkmış petrolerle de ilgilenilmiştir.

Abdülhamid üç irade çıkardı Petrolün modern usullerle çıkartılışı 19. yüzyıla tekabül ediyor. İlk petrol kuyusu nerede açıldı?

Petrolün gerek üretim, gerekse tüketim olarak endüstriyel bir konuma geçebilmesi için bol miktarda üretilmesi gerekiyordu. Bunun için de elle açılan kuyulardan rotari sistemle matkabın deldiği derin kuyulara geçilmesi gerekiyordu. Bu da ilk defa 1859 yılında Amerika'nın Pennsylvania eyaletinde Albay Drake'in kuyusunda gerçekleşti. Biz bu tarihi petrol endüstrisinin başlangıcı sayarız. Aslında o kuyu en iyi belgelenmiş olanıydı. Biliyorsunuz Batılılar bir şeyi belgelerle onu başlangıç olarak alırlar. Hâlbuki ilk kuyu Azerbaycan'da açılmıştı. Azerbaycanlıların 1848'lerde aynı rotari usulünü kullandığını biliyoruz. Bu usul başka bir yerde de kullanılıyordu. Çin birtakım bambu kamışlarla özellikle tuz üretimi için bunu yapmıştı.

Böylece Batılılar Osmanlı'nın önüne geçmiş oldu. Maadin Nizamname-si'ne bunun için mi ihtiyaç duyuldu?

Kanunnameler ve nizamnameler önemli bir Osmanlı geleneği. Maa-

din Nizamnameleri Sultan Abdülaziz dönemine rastlar. En eski, en kapsamlı olanı 1868'e tarihlenir. Bu nizamname gerçekten çok önemlidir. Çünkü 1859'da Amerika'da ilk petrol kuyusu açılıyor. Bundan 9 yıl sonra bizde bir nizamnamenin çıkarılmış olması Sultan Abdülaziz'in ileri görüşlülüğünü gösterir.

Yani Amerika'daki gelişmeden haberdar olduğumuzu mu söylüyorsunuz?

Kesinlikle haberdarız.

Nizamnamede ana hatlarıyla neler içeriyor?

98 maddeden oluşuyor ve bütün yeraltı madenleri üçe ayrılıyordu: Maadin-i asliye esas madenler, maadin-i sathiyeye yüzeyde olan madenler demek; ocak da bildiğimiz taş ocakları. Maadin-i asliye şöyle açıklanıyor: Maden kömürü, zift,

MECUSİ ATEŞİNİN KAYNAĞI PETROLDÜ

İnsanlar yerin altından çıkan ateşin tabiatüstü mahiyette olduğunu düşünmüş; ondan hem korkmuş, hem de ona tapmıştır. Bugün bu ateşin sebebinin doğalgaz olduğunu biliyoruz. Ortadoğu'daki Zerdüştlük ve Mecusilik -aralarındaki farklara rağmen- bununla ilgili. Bu inanış Azerbaycan, İran ve Hindistan'da devam ediyor. İlk defa bir dinin devlet dini haline gelmesi Sasani İmparatoru Erdeşir zamanında olmuştur ve dayanakları hiç durmadan yanan Mecusi ateşidir.

Doğalgaz yerin altında toplanır ve hapsolür. Daha sonra değişik jeolojik olaylar sebebiyle -depremler bunların başında gelir- oluşan bir çatlaktan yeryüzüne çıkar.

Petrol de yerin üzerine çıkmaya çalışır. Havada oksijen olduğu için yanar. Bunun en meşhuru, Yunan mitolojisinde Zeus'un yaşadığına inanılan Olympos Dağı'dır. Bir benzeri de Antalya'da var.

neft ve petrol. Maden kömürü Zonguldak'taki taş kömürleri. Zift, yillardan beri kullanılan bildiğimiz zifttir. Neft ve petrol ise ayrı ayrı zikredilmiş. Tam o geçiş döneminde iki kelimeyi de birlikte kullanmışlar. Madenler için aramalar nasıl yapılacak, kimlere ne lisanslar verilecek, ruhsatname nasıl verilecek, üretime nasıl geçilecek, ne kadar vergi alınacak gibi ayrıntılar belirtilmiş.

Osmanlı Devleti petrol teknolojisinin gelişmesine kayıtsız kaldı diyebilir miyiz?

Modern çağdan önce petrolün üretim araçları ve tekniği çok basitti. Bu yöntemle günde en fazla birkaç varil üretilebilirdi, bu da o zamanki tüketime yetiyordu. Bugünkü tabirle o zaman petrol ilaç niyetine kullanılırdı ve Osmanlı bu üretimde oldukça başarılıydı. Kendi topraklarında çıkarır, ihtiyaç fazlasını ihrac ederdi. Fakat bu iş endüstri şeklini alınca binlerce, milyonlarca varil konuşulmaya başladı. İlk Rusya'nın bir parçası olarak Azerbaycan, sonra Amerika ve üçüncü olarak Romanya'da bol miktarda petrol üretilmeye başlandı. Daha sonra rafineriler, depolar, eğitim için teknik okullar derken petrol endüstrisi gelişmeye başladı.

1870'li yıllara gelindiğinde topraklarımız yabancılar tarafından didik didik edilmeye başlandı. Birçoğu da sözde arkeolojik amaçlarla geliyorlar; Sultan Abdülhamid'e, "biz burada kırık çanaklar, küpler arayacağız" diyorlardı. Fakat Abdülhamid petrolün ne olduğunu gayet iyi biliyordu. Hatta Amerika'ya ve Japonya'ya girişimlerde bulunması için yaverini göndermişti. Ayrıca Hazine-i Hassa'yı kurdu ve petrol kuyularının yükümlülüğünü oraya verdi. Graskopf isimli yabancı bir uzmanı Türkiye'ye çağırttı ve petrol bölgelerini incelettirdi. Bu >>

uzman 1901'de raporunu ve haritasını tamamlıyor. İşte ara sıra yazılı ve görsel medyada gündeme gelen Abdülhamid'in meşhur petrol haritası budur.

II. Abdülhamid'in aldığı tedbirlerden bahsedebilir misiniz?

Osmanlı'nın çok hoş bir sistemi vardı: Hazine-i Hassa. Bu kurum padişahların sünnet, düğün, hediye vs. gibi şahsî harcamaları için kurulmuştu. II. Abdülhamid döneminde Hazine-i Hassa en parlak devrini yaşadı. Petrolle ilgili olarak üç kez irade çıkarır Padişah: Biri 6 Nisan 1889, diğeri 21 Eylül 1898 ve sonuncusu 16 Aralık 1902 tarihlidir ve Bağdat, Basra, Musul bölgelerindeki petrolün Hazine-i Hassa'ya verilmesi irade edilir.

Burada üzerinde en çok konuşulan bahis, benzer iradelerin üç kere tekrarlanmasıdır. Bunun sebebi doğrudan dönemin siyasî dengeleyle ilgili, yani Almanya'nın küresel güç mücadelesine katılmasıyla... Almanya emperyalizm yarışında geciktiklerinden gözünü Ortadoğu'ya dikmişti. Bu sebeple Osmanlı toprakları üzerindeki rekabet iyice tırmanınca II. Abdülhamid petrol bölgelerini şahsî mülkiyetine geçirdi. İradelerinin birini Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İstanbul'u ziyareti öncesinde çıkarmıştı. Bu iradelerle İmparatora Ortadoğu'nun petrolollerinin kendisine ait olduğunu üzerine basa basa söylemek istiyordu. Çünkü Almanya'nın maksadının petrol olduğunun farkındaydı ve gelecekte petrol yüzünden bir savaş çıkacağını da biliyordu.

Özel mülk ile devlet mülkünün farkı ortada. Savaş sırasında bir devletin mülkü başka bir devlet tarafından ele geçirebilir, fakat özel mülk daima sahibine aittir. Buradan yola çıkarak bazıları, "Abdülhamid çok bencildi, buranın öne-

VOLKAN Ş. EDİGER KİMDİR?

ODTÜ Jeoloji Mühendisliği Bölümü'nden 1976'da mezun oldu, doktorasını ABD Pennsylvania State Üniversitesi'nden aldı. ODTÜ'de başlayan akademik hayatına Kadir Has Üniversitesi'nde devam ediyor. Halen aynı üniversitede Strateji Geliştirme ve Araştırma Ofisi (STRAR) kurucu koordinatörlüğü, Enerji ve Sürdürülebilir Kalkınma Merkezi (CESD) kurucu direktörlüğü ve Enerji Sistemleri Mühendisliği Bölüm Başkanlığı görevlerini birlikte yürütmektedir. 1998-2010'da Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Enerji Danışmanlığı görevine atanarak üç cumhurbaşkanıyla çalıştı.

Prof. Ediger 2006'da ODTÜ Yılın Tez Danışmanı Ödülü'ne ve *Osmanlı'da Neft ve Petrol* adlı kitabı ile Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülü'ne, 2007'de de Türkiye Petrol Jeologları Derneği'nce Cevat Eyüp Taşman Ödülü'ne layık görülmüştür. Ayrıca 2013'te POWER-GEN tarafından "Günümüzde Avrupa'da Enerjide En Etkili 10 İsim" den biri seçilmiş, 2015'te AAPG-American Association of Petroleum Geologists tarafından Üstün Başarı Belgesi ile ödüllendirilmiştir. Çok sayıda uluslararası bilimsel derginin editörü, hakemi ve yayın kurulu üyesidir.

mini kavradı ve hepsini kendi malı yaptı" diyebilir. Bir kısmı da bunu, "Çok büyük bir devlet adamıydı, ileri görüşlüydü" şeklinde yorumlayabilir. Artık hangisine inanırsınız bilemem.

Bir hususun daha üzerinde durmakta fayda var. II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte Hazine-i Hassa'nın bu hakları elinden alındı. Bu kurum kapatıldı ve bütün varlığı devlet hazinesine devredildi. Eğer kapatılmasaydı bugün II. Abdülhamid'in varisleri Musul ve Kerkük'te hak iddia edebileceklerdi.

Almanların petrol imtiyazı Peki Bağdat demiryolu projesinin petrolle bir bağlantısı var mıydı?

Berlin'den Bağdat'a uzanacak Bağdat Demiryolu Projesi'nin imtiyazı Almanlara verilmişti. Almanya bu projeyi İngiltere'yle rekabette üstünlük kazanmak için geliştiriyor, çünkü demiryolu İngiltere ile Hindistan arasındaki yolu kontrol edecek bir güzergâh izliyor. 1903 yılında mukavele im-

zalanıyor. Bundan önce de Haydarpaşa'nın imtiyazı veriliyor Almanlara. Projenin ikinci amacı ise petrol ve kömür kaynaklarına ulaşmaktı tabii. Anlaşmayla hattın kenarlarındaki her türlü yeraltı ve yerüstü kaynaklarının imtiyazı da bu şirkete veriliyordu. Evet, ön görüşmelerde "civardaki ormanları değerlendirir, kestikimiz ağaçlarla rayları döşeriz" diyorlar. Ama bakıyorsunuz, demiryolu haritası hep petrol bölgesinin olduğu yerlerden geçmiş. Zaten 1903'te yapılan anlaşmanın maddelerinden biri de civardaki petrol arama hakkının Almanya'ya verilmesiyle ilgiliydi.

Almanlar 3-4 yıl arama faaliyetleri yürüttüler ama sermaye ve insan gücü yetersizliği yüzünden bir sonuca ulaşamadılar. Sonunda Sultan Abdülhamid kızdı ve 1907'de Almanların petrol arama ve işletme hakkını iptal etti. 1908'deki Meşrutiyet Devrimi ile birlikte Alman etkisi azalmış, İngiliz etkisi artmıştı. Aslında Bağdat Demiryolu

Projesi'ni bitiren olay da budur zaten.

Petrolün öneminin artması Ortadoğu'nun kaderini nasıl etkiledi?

Petrolün öneminin fark edilmesiyle gözler Ortadoğu'ya çevrildi. İngilizler önce İran'a yöneldiler. Çünkü o dönemde İran siyasî olarak daha müsaitti. Şah ile 1901'de bir anlaşma yaptılar. Onlara bu konuda yardımcı olan da bizdeki Gülbenkyan'ın İranlı muadili olan gümrük memuru Kitapciyan'dır. Kitapciyan haritaların Batılıların eline geçmesinde önemli bir rol oynamıştır. Dünya tarihinin bilinen en geniş petrol imtiyazı bu dönemde İngiliz kökenli Avustralya vatanı William Knox D'Arcy'e verilmiştir ki, imtiyaz hemen hemen İran'ın tamamını kapsıyordu.

Kasrı Şirin'de sondaja başlanıyor. Bu arada Sultan II. Abdülhamid de sınırimıza yakın yerde yürütülen faaliyetleri izlemesi için ajanlarını yollamıştı. 1909'da nihayet Mescid-i Süleyman'da açılan

kuyudan petrol çıkacaktı. Bu, Ortadoğu'nun ilk petrol kuyusudur. Petrolü APOC (Anglo-Persian Oil Company) isimli D'Arcy'nin kurduğu bir İngiliz şirketi bulmuştu. Şirket daha sonra AIOC (Anglo-Iranian Oil Company) ve 1954'te de BP (British Petroleum) oldu. D'Arcy'nin sonu ise meçhul, bir süre sonra ortadan kayboluyor. Bütün bu gelişmeleri destekleyen isim ise meşhur Winston Churchill idi.

Peki neden?

Churchill donanmanın yakıtının kömürden petrole çevrilmesini hedeflemişti. Her ikisinin de özünde hidrokarbon olan kömür ile petrolün en büyük farkı birinin katı, diğerrinin sıvı olmasıdır. Ayrıca kömürün kalori değeri petrole göre daha düşüktür. Bir kilogram kömür yakarsanız en fazla 6 bin kilokalori elde edersiniz, hâlbuki petrolede bu rakam 10 bin kilokaloridir. Neredeyse iki katı. Bu, savaş gemilerinin manevra kabiliyeti ve hızını da artırıyor.

İngilizler o zaman dünyanın egemen gücüydü. Topraklarında güneş batmayan bu imparatorluğa meydan okuyan güç ise Almanya. Almanlar Kayzer I. ve II. Wilhelm dönemlerinde teknoloji ve mühendislikte inanılmaz ilerlemeler kaydettiler. Sıvı yakıtla çalışan daha iyi donanma gemileri yapmaya başladılar. Bunun üzerine İngiltere de donanmasının yakıtını kömürden petrole çevirmek zorunda kaldı.

Almanya, topraklarında bol petrol bulunan Osmanlı ile stratejik ilişkiler kurmaya çalıştı. Ne kendi topraklarında, ne de Hindistan, Çin gibi sömürgelerinde petrol olmayan Büyük Britanya ise önce savaş çıkartıp sonra petrollü topraklara el koyma stratejisini yürürlüğe koydu.

1913 yılında Churchill parlamentodan gemilerin yakıtında petrole geçileceğine dair bir karar çıkarttı. Tabii bunu İran'da petrolü bulup işletmeye başladıktan sonra yaptığını söylemeliyiz.

1. Dünya Savaşı öncesindeki reka- >>

SEVR'DEN AMERİKA SAYESİNDE KURTULDUK!

1. Dünya Savaşı'ndan sonra iki paylaşım anlaşması yapıldı. Sykes-Picot' dan bizi Bolşevik Devrimi kurtarmıştı. Sevr'den ise ABD sayesinde kurtulduk.

bette petrolün payı var mıydı?

Ortadoğu'daki ikinci önemli petrol kaynağı Osmanlı topraklarındaydı. Musul'da ve özellikle Kerkük'te petrol dere gibi yüzeyden akıp gidiyordu. İşte 1. Dünya Savaşı'na giden süreç böyle başladı. İngiltere karşısında Almanya ve 1901'den beri hızla büyüyen Amerika vardı. Fakat gerek rezerv, gerekse üretim açısından dönemin en zengin petrol ülkesi olduğundan ABD bu kavgaya karışmıyordu. İngiltere "Osmanlı'yı parçalayalım, Anadolu'da küçük bir yere hapsedelim, petrollü bölgelerde manda devletçikleri kurarak ele geçirelim" düşüncesine sahipti. Almanya ise Osmanlı'nın yıkılma tehlikesine karşı onu içeriden ele geçirme derdindeydi.

Petrol en büyük sebep!

Öyleyse savaşın önemli sebeplerinden biri petrol...

Çok net. Elbette birçok neden var ama enerji jeopolitiği sebeplerin başında geliyor. Sultan II. Abdülhamid de bunu çok iyi biliyordu. Almanya ise rakiplerinin hamlesiyle karşı köşede yerini aldı; dolayısıyla "parçalayıp bölmeyelim; stratejik iş birliği geliştirelim" diyordu. Sömürgecilik yarışında başarısız olan Almanya, prensliklerini 1871'de birleştirip imparatorluğunu kurduktan sonra Ortadoğu'ya, yani Osmanlı'ya hamle yapıyor. Kendini dünya Müslümanlarının hamisi ilan ediyor. II. Abdülhamid bunun farkında. Yıllar sonra yaverine yazdırdığı bir anısında şöyle diyor: "Ben bu büyük devletlerin gayelerini biliyordum. İzlediğim politikayla onları birbirlerine karşı kıskırttım."

Nihayetinde savaş patlak verdi. Bir tarafta İngiltere, İtalya ve Fransa, diğer tarafta da Avusturya-Macaristan, Almanya ve Osmanlı... İngiltere galip geldi ve planlarını harfiyen uyguladı. Irak başta olmak üzere özellikle petrol bölgelerini

esas olarak yeni sınırları çizdi.

Savaşla birlikte bu rekabet de bitti mi peki?

1920'ye doğru Amerika'da çok müthiş bir hareket başlıyor. Yeni dünya kurulurken Amerika'nın rolü üzerine yazılar çıkıyor, "Ortadoğu paylaşılıyor, biz geride kalıyoruz" eleştirileri yoğunlaşıyor. Parlamentoda tartışmalar yapılıyor.

Bu arada iki tane de paylaşım anlaşması imzalanmış. 1916'da imzalanan Sykes-Picot ve 1920'de imzalanan Sevr. Sykes-Picot'dan bizi Bolşevik Devrimi kurtarmıştı. Sevr Antlaşması'ndan ise Amerika sayesinde kurtulduk. Fransız, İngiliz ve İtalyanların Osmanlı'yı paylaşım anlaşmasıydı Sevr. Petrol bölgelerini kendi aralarında "adilce" bölüşmüşlerdi. Buna en çok karşı çıkan da Amerika olmuştu. Çünkü o da pastadan pay almak istiyordu.

Bunu çok kimse bilmez ama 1920 yılında İngiltere ve Amerika bu se-

beple savaş noktasına gelmişlerdi. Birbirlerine karşılıklı notalar verdiler.

ABD bu sebeple mi Lozan'da Türkiye'ye yardım etmişti?

Evet. Lozan'da da bize en çok yardım eden Amerika olmuştu. İngiltere'nin bölgeye tamamen yerleşmesini engellemek için çok diretti. İngiltere'nin büyükelçisi İsmet Paşa ile sürekli temas halindeydi. Osmanlı'ya destek olan bir diğer ülke de Rusya idi.

İş 1923'te de bitmiyor, çünkü Lozan'da petrol meselesi Milletler Cemiyeti'ne ertelendi. Büyük güçler arasındaki bu kavga 1926'ya kadar devam etti. 1926'da Irak ile Dostluk ve Barış Anlaşması imzalandı. 1927 yılında ilk defa Irak'ta Musul-Kerkük'te Baba Gurgur sahasında kuyu açılıyor, 1928'de de Kızıl Hat (Red Line) Anlaşması yapılıyor.

Bir dünya savaşı petrol uğruna yapıldı ve hesaplaşma savaş bittikten

sonra da devam etti. Eğer Amerika devreye girmeseydi bu iş muhtemelen 1920'de çoktan biterdi. Kavganın uzamasının asıl sebebi, paylaşımın Amerika'nın unutulmasıdır. O da kendisine pay verilene kadar mücadeleye devam etmiştir.

Son söz olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının sebeplerinden biri kesinlikle petrol rekabetiydi diyebiliriz miyiz?

Başat rol oynadı. Savaşı tek bir nedene bağlayamayız elbette fakat en önemli sebeplerindendi. Çıkarabileceğimiz birinci sonuç, tarihi ve coğrafyayı çok iyi bilmemiz gerektiğidir.

Kitabımda anlattıklarımın birçoğu, hem de inanılmaz bir benzerlikle günümüzde de devam ediyor. Bu coğrafyada birçok şey belirli periyotlarla tekrar eder. Bu sebeple bizler bunları çok iyi bilmeli, dersler çıkarmalıyız. ■